

Analýsa

Nú marknamálið tykist at fáa ein enda kann verða áhugavert at seta seg afturá og spyrja, hvat veruliga er hent í hesum drúgvu máli. Tað verða tað helst stundir til seinni, men her skal stutt nemast við nøkur viðurskipti, sum kunnu hava havt týðning fyri gongdina so ella so

JAN MÜLLER

Hóast vit føroyingar alla tíðina hava kravt eina miðlinju, so eiga vit eisini at skriva okkum aftan fyri oyrad, at tað ongastaðni í al-tjóða lóg stendur, at eitt slíkt mark skal vera ein miðlinja.

Frá 1958 konventionini stendur, at mark skulu helst avsetast við avtalu. Fæst semja ikki so er miðlinjar galdandi uttan so at serstakar umstøður tala fyri aðrari linju.

Tann bretska miðlinjar tekur allar bretska oyggjar og klettur við. Hetta hava vit ikki góðtikið, men tað er rætt at seta sær spurn-ingin, um ikki dómarar í Haag høvdu tikið, um ikki allar so to fleiri av óbygdum klettunum og oyggjunum í bretskum øki, við og harvið lagt seg meira eftir eini bretska útgávu av miðlin-juni.

Hyggur tú eftir øðrum málum, so hevur tað verið ymiskt, hvat dómar byggja á slíkar klettur og sker og ikki. Argenterast kann báðar vegir. Hóast dóms-tólin er møguleiga kundi sagt, at bretar við tað skjóta upp fiskimarksmiðlinju longu í 1977, hava avskorið seg frá at krevja meir, so kann tað væl hugsast, at ein dóms-tólur hevði sagt, at tað hugt verður eftir tí samlaðu geo-grafíni millum Føroyar og Bretland, so er tann bretska miðlinjar kanska ein meira rimulig miðlinja enn tann føroyska. Hetta eru spurn-ingar, sum ein má rokna við, at føroysku samráðingar-fólkini hava tikið við í sínar metingar.

Hvat víðvikur avtaluni, so er endaliga strikan í summum forum tann sama sum føroyska útleggingin av miðlinjuni, og í øðrum føri sum tann bretska útlegg-ingin.

Vit kundu so eisini vanti-að, at bretar í eini sak fóru at leggja til grund fyri ein-um marki, sum er nærri Fø-royum enn ein miðlinja, at Bretland hevur størri strandalong enn Føroyar, nakað, sum dómsstólin hevur góðtikið í øðrum dómum. Hyggja vit t.d. eftir dómnum um mark millum Libya og Malta, so varð miðlinjar har flutt móti Malta, til strandalongdin hjá Libya var longri.

Eitt týðningarmikið argu-ment fyri avtaluni, ið lög-tíngið nú víðger, er m.a. at bretar ongastaðni fáa meira enn sína egnu miðlinju.

Eitt, sum telur nógv í øll-um hesum, eru vónirnar til

oljufund, og onkur hevur lagt avtaluna út sum um, at bretar fáa tey flestu áhuga-verdu økini til olju. Hetta er ikki beint, verður fylgt við tí, sum oljufeløg og jarðfrøingar annars hava sagt.

Vit eiga at gera okkum greitt, at orsökini til, at tað verður so nógv fokuserað uppá Hvíta økið er tann, at her er er litið og einki basalt, og tað merkir, at oljufeløg-ini hava fingið rættiliga nógv vitan um undirgrund-ina her. Eisini er hetta ein náttúrlig uppfylgjan av tí vitan, sum longu er fingin frá boringum út til Hvíta økið. At tað í lotuni ikki verður tosað so nógv um føroyska landgrunnin í øll-um hesum er ikki tí, at móg-uleikarnir at finna olju og gass neyðturviliga eru nógv minni her, men orsökini er tann einfalda, at basaltfláir-nar eru so tjúkkar, at tað hevur verið torført at fáa neyva vitan um, hvussu tað sær út niðri undir basalti-num.

Ti er tað skeivt at siga, at tey mest áhugaverdu olju-økini eru í tí Gráa sonuni sunnan fyri, og sum bretar fáa mest av. Sjálvandi kunnu móguleikar fyri at finna olja har eins góðir sum longur norðuri og eyst-ari. Teir kunnu eisini vera betri. Men vit vita tað ikki í dag. Taka vit so tey kendu oljufeltini bretska megin markið. Foinaven og Schi-ehallion serstakliga, so liggja hesi nærhendis økjum í Hvíta Sonuni, sum bæði føroyingar og bretar fáa at-gongd til sambart avtaluna.

Tað, sum er vert at merkja sær í øllum hesum er ikki, hvør hevur fingið mest í tí sunnaru Gráa sonuni. Tað er tvørturímóti helvtarbyti av øllum tí Hvíta økinum, eitt øki, sum bretar annars upprunaliga í samráðingu-num gjordu krav uppá nær-um alt sum tað var, men sum føroyingar staðiliga hava víst aftur.

Við tí vit tann, sum bretar longu hava um økini bretska megin markið og teimum boringum, sum eru gjordar har, kann tað henda, at bretar - aðrenn vit føroy-ingar - kunnu gera fund í tí øki, sum teir fáa tillutað í avtaluni. M.a. kann tað vera hugsandi, at onkur boring, sum higartil er vorðin hildin loynilig, verður almanna-kunngjort eftir avtaluna sum eitt veruligt oljufund, sum gongur frá bretska øki og inn í ta grásonu, sum bretar hava fingið bróður-partin av. Hetta er nakað vit

verða noydd at taka við sum ein móguleika, men hann útilokar so ikki, at fund kunnu gerast í okkara øki nærhendis. Ein kann siga, at fund á hesum nýggju leiðnum bita bert vónir um, hvat kann finnast í okk-ara øki eisini.

Men tá vit nú líta aftur um bak, kann tað so ikki vera mógulegt, at bretar upprunaliga kravdu so mik-ild, fyri at teir nettup í eini samráðing kundu taka seg aftur til júst tað, sum teir ynsktu sær, nevniliga verandi avtalu - kundi verið spurt.

At royna at svara slíkum vil fyri tað fyrsta vera rein spekulatió. Tú kanst sjálv-andi velja at halda, at bretar eru so royndir samráðing-armenn, at teir hava fylgt einum slagplan frá byrjan til enda.

Men fyri tann, sum hevur fylgt málinum øll hesi árin, stendur tað tó ereitt, at tað bretar nú fáa er ikki meira ella kanska móguleiga minni enn ein rættarsak víði givið teimum í Haag. Hvi so ikki fara til Haag, um teir kundu fingið meira burtur úr? Til tað er at siga, at heldur ikki teir eru sannfördir um, hvat ein sak vil geva teimum. Og ein sak vil gera, at tað ganga fimm ár, aðrenn nakað loyvi kann gevast í tí so áhuga-verða Hvíta økinum. Her hevur helst oljulobbyin í Bretlandi trýst á stjórnina fyri at fáa eitt úrslit so ella so.

Tað kann eisini vera farið fram eitt politiskt skifti í bretska stjórnini, sum er orsökini til, at bretar bráðliga tóku undir við miðlinjuprin-sippinum. Nær tað er farið fram er ringt at siga, men tað kann vera við skiftinum frá teimum konservativu til Labour, sum hevur ynskt at fáa eina skjóta og kanska eisini víðiliga loysn fyri bæði londini. Føroyar eru jú ein granni, sum bretar kanska fáa nógv brúk fyri í framtíðini, ikki bert við olju fyri eygað, men eisini trygdarpolitiskt, og tó nasað verður um fullveldi, so kann tað hugsast, at stjórnin í Bretlandi ynskir góð við-urskipti við Føroyar.

Vert er eisini at bita merki í sera avgjördu støðuna hjá táverandi konservativa orkumálaráðharranum, Tim Eggard, einum av heykunum í konservativu stjórnini. Tá hann fór frá var eisini spurningurin um Friggfelt-íð, ið liggur tvørtur um markið. Bert tveir mánaðir eft-ir, at Tim Eggard fór frá, varð

hetta málið loyst. So okkurt kundi kanska bent á, at hesi-in konservativu orkumála-ráðharrin var ein partur av trupulleikanum, og hetta kunnu vit móguleiga eisini yvirføra til ósemjuna við Føroyar eisini.

Tað er so eisini ein sann-roynd, at eftir at Tim Eggard fór frá sum orkumálaráð-harri, og tað var meðan Konservativu flokkurin framvegis stýrdi, kom eitt slag av naggatódn í málið. Tað var so eisini eftirmaður hansara, Lord Frazer, sum á einum fundi við ótalin olj-ufeløg, ið vildu hava eina loysn í marknaðsemjuni við Føroyar, sissaði hesi við at siga, at innan ár 2000 fór marknamálið at verða loyst, og harvið kundi oljuindnað-urin fáa atgongd til Hvíta økið. Hetta er júst tað, sum hendir.

Tim Eggard fór frá í okt-ober 96, meðan Labour-stjórnin tók við í mai árið eftir.

Um vit nú koma til ta nið-urstað, at tað nettup er Tim Eggard, sum hevur verið meginmeibogin fyri eini loysn á marknaðsemjuni, so kann ein samtíðis siga, at bretska útspelið hevur ikki verið bluff ella taktikkur, men rætt og slætt „policy“ tvs. galdandi politikkur.

Tað, sum síðani hendi, var, at bretar lovaðu at koma við einum útspeli, sum føroyingar so biðaðu eftir. Vegna val í bæði Fø-royum, Danmark og Bret-landi kom hetta í drag, og tá tað so kom, var tað ein góðkenning av miðlinju-prinsippinum. So er spurn-ingurin, um henda upplæt-ing frá bretska síðu stóðst av tí sannroynd, at ein nýggj stjórn hevði tikið við - ella um hetta var nakað, sum konservativu eftirmaðurin hjá Tim Eggard longu hevði sett út í kortið. Hvussu og ikki, so fúrdi hetta til, at glið kom á málið. Tó hendi so tað, at táverandi lögmaður Edmund Joensen legði lok á málið og til endans fór til danska forsetisráðharran við tí. Men so kom stjórn-arskipti í Føroyum, og tá kom so folari frá bretska síðu til føroyingar um at fáa óformellar fundir millum samráðingarleiðararnar báðar. Hetta fírdi so til nú-verandi úrslit.

Eingin ivi um, at hetta málið kann verða áhugavert at kanna fyri søgumenn seinni.

Jóannes Eidesgaard, form. Javnaðarflokksins:

Ávarar móti eftirra-tinonaliseringum

JAN MÜLLER

Formaður Javnaðarflokksins, Jóannes Eidesgaard tekur fult og heilt undir við tí av-talu, sum nú er lögð fyri tingið um mark millum Fø-royar og Bretland. Jóannes Eidesgaard hevur havt móg-uleika at fylgja samráðing-argongdini øll hesi árin sum tingmaður, sum landsstýr-ismaður og sum limur í Ut-anlandsnevndini og visir á, at Javnaðarflokkurin hevur verið við í hesum máli frá byrjan av, eisini tá tað var avgjört at skifta danska samráðingarleiðaran út og seta Árna Olafsson í sessin ístaðin. -Vit kenna tí eina serliga ábyrgd og koma at góðkenna sáttmálan.

Hann ávarar eisini móti teimum, sum nú bráðliga eru farnir at eftirraðalig-iserá og sipar her til úttali-sini hjá Edmund Joensen í Sosialinum í gjár og í út-varpinum.

- Edmund Joensen hevur miskilt nakað við hesi poli-tisktu plátuni, hann nú legg-ur á. Um ein veruliga er so bláoygdur at halda, at Nyrup og Blair saman við Kalls-berg fara at seta seg niður at hála um linjurnar í mark-naðstríðnum, so má hann trúgva um aftur. Tað hevði ongantíð komið fyri. At eitt mál kemur upp á politiskt plan merkir ikki, at tað bara vera teir, sum gera tingini av. Tað verða framvegis em-betisfólk, sum føra tað fram til málstríðnum.

Jóannes Eidesgaard held-ur tað vera eitt sindur hug-stoytandi, at politiskir flokk-ar og einstaklingar í Fø-royum royna at vinna sær ein vinning burtur úr markna-stríðnum, sum hevur verið eitt ótrúliga trupult mál og hevur kostað nógvur kreftir fyri nógv fólk.

- Har hava verið nógvir aktørar við og uttan mun til hvørjum flokki teir eru komnir ella hvørjir embæt-ismannstigi man hevur verið á, so hava allir lagt sína sál í at fáa eina fyri Føroyar so góða avtalu sum tilber. Og tí má man ávara móti teimum eftirraðalisinger-um, sum koma nú.

Edmund Joensen heldur ikki, at allir politikarar og her hugsar hann kanska ser-liga um javnaðarflokkin hava ikki havt nóg breiddan rygg?

- Sjálvandi kundi javnað-arflokkur sum andstöðu-flokkur, um vit vildu átiðki okkum ta ábyrgdarleysa leiklutin og sett okkum á síðulinjuna og kritiserá fyrst og fremst samráðingarleið-ara og nevnd fyri teirra ar-beiði, men tað haldi eg er heilt burturvið av einum flokki, sum hevur verið við til at mynda arbeiði so leingi.

Jóannes Eidesgaard visir á, at nógvir leikir hava verið

í hesum talvi og hann trýr ikki, at nakað hevur sitið og selt út av føroyskum virð-um.

Fyrst fingi vit undir-grundina frá donum, nú fáa vit markið uppá pláss. Eru Føroyar vornar ríki?

- Avgjört. Eitt annað, sum eg haldi er áhugavert, er hetta, at vit í hesum fullveld-istíðum, har tað annars verður sagt, at einki ber til, uttan man stendur á egnum bein-um, at vit hava eitt dómi um, at vit hesi seinastu 5-6 áriní hava havt eina samráðing-arnevnd undir føroyska leiðslu og við føroyskum umbodum og sum hevur megnað á einum aljóða stigi at fingið eina slíka avtalu. Tað er fyri mær eitt prógv um, at vit kunnu koma sera langt í ríkisfelagsskapi við Danmark, eisini á al-tjóða støði, við at gera bilateralar avtalur. At man kann gera eina so týðandi avtalu sum hesa, ið man gjarna roknar við at vera rættiliga prinsipi-elt sum ásetan av markið millum lond er, so trúgvi eg nógv uppá, at vit kunnu átaka okkum ábyrgd á nóg-um øðrum økjum eisini sum partur av ríkisfelagsskapin-um.

Formaður javnaðarflokks-ins heldur, at tað fyrst og fremst er Árna Olafssyni og tí bretska samráðingarleið-aranum fyri at takka, at málið er vorðið loyst.

Jóannes Eidesgaard sær eisini hesa avtaluna sum eitt móguleika fyri at menna samvinnuna við Bretland. - Sum hvør dagur gongur harmar tað meg meira og meira, at vit kvettu tað sam-bandid, sum vit høvdu fing-ið við Bretland og sum vit helst koma at venda aftur til, men bara nøkur ár seinákað.

Hann visir annars á, at vit koma at hava eina røð av felags virksmei bæði á fiski-vinnu- og á oljuøkinum, og tí er tað greitt, at vit mugu úthyggja okkara samstarv við Bretland munandi meira enn vit hava gjørt - og eisini á øðrum handilsligum økj-um fyri ikki at tosa um mentan.

Jóannes Eidesgaard kundi hugsað sær, at ein komandi samgonga fekk hesa farleið-ina uppaftur at staðið.